

Η 18η ΜΠΡΥΜΑΙΡ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ*

[...]

Ἡ γαλλικὴ ἀστικὴ τάξη ἔφραξε τὸ δρόμο στὴν κυριαρχία τοῦ ἐργαζόμενου προλεταριάτου· ἔφερε στὴν ἐξουσία τὸ λουμπεν προλεταριάτο, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ἑταιρίας τῆς 10ης Δεκεμβρίου. Ἡ ἀστικὴ τάξη κρατοῦσε τὴ Γαλλία σὲ ἀγωνιώδη φόβο μπροστὰ στὶς μελλοντικὲς φρικαλεότητες τῆς κόκκινης ἀναρχίας· ὁ Βοναπάρτης τῆς ἔκανε πραγματικότητα αὐτὸ τὸ μέλλον, ὅταν στὶς 4 Δεκεμβρίου ἔβαλε τὸν οἰστρηλατημένο ἀπὸ τὸ ποτὸ στρατὸ τῆς τάξης νὰ πυροβολεῖ στὰ παράθυρά τους τοὺς ἔγκριτους ἀστούς τοῦ Βουλεβάρτου τῆς Μονμάρτης καὶ τοῦ Βουλεβάρτου τῶν Ἴταλῶν. Ἡ ἀστικὴ τάξη εἶχε ἀποθεώσει τὸ σπαθί· τώρα τὸ σπαθί τὴν ἐξουσιάζει. Εἶχε καταστρέψει τὸν ἐπαναστατικὸ τύπο· τώρα καταστράφηκε ὁ δικὸς της τύπος. Εἶχε βάλει τὶς λαϊκὲς συγκεντρώσεις κάτω ἀπὸ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρηση· τώρα κάτω ἀπὸ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρηση εἶναι τὰ σαλόνια της. Εἶχε διαλύσει τὴ δημοκρατικὴ Ἐθνοφυλακὴ· τώρα διαλύθηκε ἡ δική της Ἐθνοφυλακὴ. Εἶχε κηρύξει κατάσταση πολιορκίας· τώρα ἡ κατάσταση πολιορκίας κηρύχθηκε ἐναντίον της. Εἶχε ἀντικαταστήσει τοὺς ἐνόρκους μὲ στρατιωτικὰ συμβούλια· τώρα τὰ στρατιωτικὰ συμβούλια ἀντικαθιστοῦν τοὺς δικούς της ἐνόρκους. Εἶχε ὑποτάξει τὴ δημόσια ἐκπαίδευση στὴ δεσποτεία τῶν παπάδων· τώρα οἱ παπάδες τὴν ὑποτάσσουν στὴ δική τους ἐκπαίδευση. Εἶχε ἐκτοπίσει ἀνθρώπους χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση· τώρα ἐκτοπίζεται ἡ ἴδια χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση. Εἶχε καταπνίξει μὲ τὴν κρατικὴ ἐξουσία κάθε κίνηση μέσα στὴν κοινωνία· τώρα κάθε κίνηση μέσα στὴ δική της κοινωνία καταπνίγεται μὲ τὴν κρατικὴ ἐξουσία. Ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὸ πουγγί της τὴν ἔκανε νὰ ξεσηκωθεῖ ἐναντίον τῶν δικῶν της πολιτικῶν καὶ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων· τώρα οἱ δικοὶ της πολιτικοὶ καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων σαρῶθηκαν, ἀλλὰ, καθὼς τὸ στόμα της φημώθηκε καὶ ἡ πένα της τσακίστηκε, ληστεύεται καὶ τὸ πουγγί της. Ἡ ἀστικὴ τάξη δὲν κουράστηκε ποτὲ νὰ φωνάζει στὴν ἐπανάσταση αὐτὸ πού ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος φώναζε στοὺς χριστιανούς: «Fuge, tace, quiesce!» [Φεύγε, σιώπα, ἡσύχαζε!]. Τώρα ὁ Βοναπάρτης φωνάζει στὴν ἀστικὴ τάξη: «Fuge, tace, quiesce!».

Ἡ γαλλικὴ ἀστικὴ τάξη εἶχε ἀπὸ καιρὸ βρεῖ τὴ λύση στὸ δίλημμα τοῦ Ναπολέοντα: «Dans cinquante ans l'Europe sera républicaine ou cosaque». [Σὲ πενήντα χρόνια ἡ Εὐρώπη θὰ εἶναι ἢ δημοκρατικὴ ἢ κοζάκινη]. Τὴ λύ-

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ 7ο κεφάλαιο. Τὸ ἔργο τοῦτο πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ 1852.

ση τὴν εἶχε βρεῖ στὴν «république cosaque» [κοζάκινη δημοκρατία]. Δὲν ὑπάρχει καμιὰ Κίρκη ποὺ μὲ μάγια νὰ μεταμόρφωσε σὲ τέρας αὐτὸ τὸ καλλιτέχνημα, τὴν ἀστική δημοκρατία. Τὸ μόνο ποὺ ἔχασε αὐτὴ ἡ δημοκρατία ἦταν ἡ ὄψη τῆς ἀξιοπρέπειας. Ἡ σημερινὴ Γαλλία βρισκόταν κιόλας σὲ τελειωμένη μορφή μέσα στὴν κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία. Χρειάστηκε μόνο ἓνα χτύπημα τῆς λόγχης γιὰ νὰ σκάσει ἡ φούσκα καὶ τὸ τέρας νὰ πεταχτεῖ μπροστὰ στὰ μάτια μας.

Γιατί τὸ παρισινὸ προλεταριάτο δὲν ξεσηκώθηκε ὕστερα ἀπὸ τὶς 2 Δεκεμβρίου;

Ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή εἶχε μόνο ἐκδοθεῖ τὸ διάταγμα γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἀστικῆς τάξης· τὸ διάταγμα ὅμως δὲν εἶχε ἐκτελεστεῖ. Μιὰ σοβαρὴ ἐξέγερση τοῦ προλεταριάτου θὰ ξαναζωντάνευε ἀμέσως τὴν ἀστικὴ τάξη, θὰ τὴ συμφιλιώνε μὲ τὸ στρατὸ καὶ θὰ ἔκανε σίγουρη μιὰ δεύτερη ἤττα ὅπως τοῦ Ἰουνίου γιὰ τοὺς ἐργάτες.

Στὶς 4 Δεκεμβρίου ὁ bourgeois [ἀστὸς] καὶ ὁ éricier [μαγαζάτορας] ἔσπρωχναν τὸ προλεταριάτο νὰ μπεῖ στὸν ἀγώνα. Τὸ βράδυ ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἀρκετὲς λεγεῶνες τῆς Ἐθνοφρουρᾶς ὑποσχέθηκαν νὰ κατέβουν, μὲ τὰ ὅπλα τους καὶ τὶς στολές τους, στὸ πεδίο τῆς μάχης. Γιατί ὁ bourgeois καὶ ὁ éricier εἶχαν μυριστεῖ πῶς, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ διατάγματα τῆς 2ας Δεκεμβρίου, ὁ Βοναπάρτης καταργοῦσε τὴ μυστικὴ ψηφοφορία καὶ τοὺς ἐπέβαλλε νὰ σημειώνουν τὸ «ναί» ἢ τὸ «ὄχι» δίπλα ἀπὸ τὸ ὄνομά τους στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους. Ἡ ἀντίσταση στὶς 4 Δεκεμβρίου φόβισε τὸν Βοναπάρτη. Ἔτσι τὴν ἴδια νύχτα ἔβαλε νὰ τοιχοκολλήσουν σ' ὅλα τὰ σταυροδρόμια τοῦ Παρισιοῦ ἀνακοινώσεις ποὺ γνωστοποιοῦσαν τὴν ἐπαναφορὰ τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας. Ὁ bourgeois καὶ ὁ éricier πίστεψαν πῶς εἶχαν πετύχει τὸ σκοπὸ τους. Ἔτσι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν παρουσιάστηκαν τὸ ἄλλο πρωῖ ἦσαν οἱ bourgeois καὶ οἱ ériciers.

Μὲ τὸ coup de main [αἰφνιδιαστικὸ ἐγχείρημα] τῆς νύχτας τῆς 1ης πρὸς τὴ 2α Δεκεμβρίου, ὁ Βοναπάρτης ἄρπαξε ἀπὸ τὸ παρισινὸ προλεταριάτο τοὺς ἡγέτες του, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ὀδοφραγμάτων. Ἐνας στρατὸς χωρὶς ἀξιωματικούς, χωρὶς καμιὰ διάθεση νὰ πολεμήσει κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῶν Montagnards [Ὀρεινῶν] λόγῳ τῶν ἀναμνήσεων ποὺ εἶχε ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1848 καὶ τοῦ 1849, καὶ ἀπὸ τὸν Μάη τοῦ 1850, ἀνέθεσε στὶς ἐμπροσθοφυλακὲς του, τὶς μυστικὲς ἐταιρίες, τὸ ἔργο νὰ σώσουν τὴν ἐπαναστατικὴ τιμὴ τοῦ Παρισιοῦ, ποὺ ἡ ἀστικὴ τάξη τὸ εἶχε παραδώσει τόσο πειθήνια στὴ φανταρία, ἔτσι ποὺ ἀργότερα ὁ Βοναπάρτης μπόρεσε νὰ πεῖ καγχαστικὰ πῶς ὁ λόγος ποὺ ἀφόπλισε τὴν Ἐθνοφρουρὰ ἦταν τὸ ὅτι φοβόταν μήπως οἱ ἀναρχικοὶ στρέψουν τὰ δικά της ὅπλα ἐναντίον της!

«C'est le triomphe complet et définitif du socialisme!» [Εἶναι ὁ πλήρης καὶ ὀριστικὸς θρίαμβος τοῦ σοσιαλισμοῦ!]. Ἔτσι χαρακτήρισε ὁ Guizot τὴ 2α Δεκεμβρίου. Ἀλλὰ ἐὰν ἡ ἀνατροπὴ τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ἐμπεριέχει τὸ σπέρμα τοῦ θρίαμβου τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, τὸ

ἄμεσο καὶ χειροπιαστὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ νίκη τοῦ Βοιπαράτη πάνω στὸ Κοινοβούλιο, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πάνω στὴ νομοθετικὴ, τῆς δίχως λόγια δύναμης πάνω στὴ δύναμη ποὺ ἔχουν τὰ λόγια. Στὸ κοινοβούλιο τὸ ἔθνος ἀνύψωσε τὴ γενικὴ του βούληση σὲ νόμο, δηλαδή ἀνύψωσε τὸ νόμο τῆς ἀρχουσας τάξης σὲ γενικὴ του βούληση. Μπροστὰ στὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία παραιτεῖται ἀπὸ κάθε δική του βούληση καὶ ὑποτάσσεται στὶς ἀνώτερες διαταγές μιᾶς ξένης βούλησης, ὑποτάσσεται στὴν αὐθεντία. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἐκφράζει τὴν ἑτερονομία ἑνὸς ἔθνους, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν αὐτονομία του. Ἡ Γαλλία φαίνεται λοιπὸν πὼς γλύτωσε ἀπὸ τὸ δεσποτισμὸ μιᾶς τάξης μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ βρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ δεσποτισμὸ ἑνὸς ἀτόμου καί, ἀκόμα περισσότερο, κάτω ἀπὸ τὴν αὐθεντία ἑνὸς ἀτόμου χωρὶς αὐθεντία. Ἡ πάλι δείχνει πὼς ἡ κατάληξη ποὺ εἶχε ἦταν νὰ γονατίσουν μπροστὰ στὸν ὑποκόπανο ὅλες οἱ τάξεις, ἐξίσου ἀνίσχυρες καὶ βουβές.

Ἡ ἐπανάσταση ὅμως δὲν τὸ βάζει κάτω. Ἀκόμα περνάει μέσα ἀπὸ τὸ καθαρήριο. Κάνει τὸ ἔργο της μεθοδικά. Ὡς τὶς 2 τοῦ Δεκεμβρίου 1851 εἶχε ἀποτελειώσει τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ προπαρασκευαστικὸ τῆς ἔργου· τώρα ἀποτελειώνει τὸ ἄλλο μισό. Πρῶτα ἀρτίωσε τὴν κοινοβουλευτικὴ ἐξουσία, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὴν ἀνατρέψει. Τώρα ποὺ τὸ πέτυχε, ἀρτιώνει τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, τὴν ἀνάγει στὴν πιὸ καθαρὴ τῆς ἔκφραση, τὴν ἀπομονώνει, τὴν τοποθετεῖ ἀντίκρου τῆς σὰν μοναδικὸ στόχο, γιὰ νὰ συγκεντρώσει ἑναντίον της ὅλες τὶς δυνάμεις καταστροφῆς ποὺ διαθέτει. Καὶ ὅταν θὰ ἔχει ἐκτελέσει καὶ τὸ δεύτερο αὐτὸ μισὸ ἀπὸ τὸ προπαρασκευαστικὸ τῆς ἔργου, ἡ Εὐρώπη θὰ πηδήσει ἀπὸ τὴ θέση της καὶ θὰ φωνάξει μὲ ἀγαλλίαση: «Καλὰ ἔσκαψες, γεροτυφλοπόντικα!».

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, μὲ τὴν τεράστια γραφειοκρατικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὀργάνωσή της, μὲ τὸν πανέξυπνο κρατικὸ μηχανισμό της ποὺ ἀγκαλιάζει πλατιὰ στρώματα, μὲ μιὰ στρατιὰ δημοσίων ὑπαλλήλων ποὺ φτάνει στὸ μισὸ ἑκατομμύριο καὶ μαζί ἓνα στρατὸ ποὺ φτάνει σ' ἄλλο μισὸ ἑκατομμύριο, αὐτὸ τὸ φοβερὸ παρασιτικὸ σῶμα, ποὺ τυλίγεται σὰν δίχτυ στὸ σῶμα τῆς γαλλικῆς κοινωνίας καὶ φράζει ὅλους τοὺς πόρους της, γεννήθηκε στὶς μέρες τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, μὲ τὴν παρακμὴ τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος, τὴν ὁποία καὶ ἐπιτάχυνε. Τὰ χωροδеспοτικὰ προνόμια τῶν γαιοκτημόνων καὶ τῶν πόλεων μετατράπηκαν σὲ ἄλλες τόσες ἀρμοδιότητες τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, οἱ φεουδάρχες ἀξιωματοῦχοι μετατράπηκαν σὲ ἑμμισθοὺς δημοσίου ὑπαλλήλους, καὶ τὸ πολύχρωμο δειγματολόγιο ποὺ ἀποτελοῦσαν οἱ συγκρουόμενες μεσαιωνικὲς πλήρεις ἐξουσίες μετατράπηκε στὸ ρυθμισμένο σχέδιο μιᾶς κρατικῆς αὐθεντίας ποὺ τὸ ἔργο της εἶναι καταμερισμένο καὶ συγκεντρωμένο ὅπως σ' ἓνα ἔργοστάσιο. Ἡ πρώτη γαλλικὴ ἐπανάσταση, καθὼς εἶχε ἀναλάβει νὰ σπάσει ὅλες τὶς χωριστὲς τοπικὲς, περιφερειακὲς, δημοτικὲς καὶ ἐπαρχιακὲς ἐξουσίες, ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ ἀναπτύξει ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀπόλυτη μοναρχία, δηλαδή τὴ συγκεντρωποίηση, ἀλλά

ταυτόχρονα καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴν ἔκτασι, τὶς ἀρμοδιότητες καὶ τὰ ὄργανα τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ναπολέων τελειοποίησε αὐτὸν τὸν κρατικὸ μηχανισμό. Ἡ νομιμόφρονη βουρβωνικὴ μοναρχία καὶ ἡ ἰουλιανὴ ὀρλεανικὴ μοναρχία τὸ μόνο ποὺ πρόσθεσαν ἦταν ἕνας μεγαλύτερος καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ποὺ αὐξάνει στὸν ἴδιο βαθμὸ ποὺ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας μέσα στὴν ἀστικὴ κοινωνία δημιουργοῦσε νέες ὀμάδες συμφερόντων καί, κατὰ συνέπεια, νέο ὑλικὸ γιὰ τὴν κρατικὴ διοίκηση. Κάθε κοινὸ συμφέρον ἀποχωρίστηκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ τῆς ἀντιπροβλήθηκε ὡς ὑψηλότερο, γενικὸ συμφέρον, ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς δραστηριότητος τῶν ἰδίων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας καὶ ἐγένε ἀντικείμενο τῆς κρατικῆς δραστηριότητος, ἀπὸ τὴ γέφυρα, τὸ σχολικὸ κτίριο καὶ τὴν κοινοτικὴ ἰδιοκτησία μιᾶς ἀγροτικῆς κοινότητος, ὡς τοὺς σιδηροδρόμους, τὸν ἐθνικὸ πλοῦτο καὶ τὸ ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γαλλίας. Τέλος, ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία, στὴν πάλιν τῆς κατὰ τῆς ἐπανάστασης, βρέθηκε ἀναγκασμένη, μαζί μὲ τὰ κατασταλτικὰ μέτρα, νὰ ἐνισχύσει τοὺς πόρους καὶ τὴ συγκεντρωποίησι τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις ἔκαναν τελειότερη αὐτὴ τὴ μηχανὴ ἀντὶ νὰ τὴν τσακίσουν. Τὰ κόμματα ποὺ ἀγωνίστηκαν διαδοχικὰ γιὰ τὴν ἐπικράτησίν τους εἶδαν τὴν κατάκτησι τοῦ τεράστιου αὐτοῦ κρατικοῦ οἰκοδομήματος σὰν τὴν κυριότερη λεία τοῦ νικητῆ.

Ἀλλὰ καὶ στὴν ἀπόλυτη μοναρχία, καὶ κατὰ τὴν πρώτη ἐπανάστασι, καὶ στὰ χρόνια τοῦ Ναπολέοντα, ἡ γραφειοκρατία δὲν ἦταν παρὰ τὸ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο προετοιμαζόταν ἡ ταξικὴ κυριαρχία τῆς βουρβουαζίας. Στὸ καθεστῶς τῆς Παλινόρθωσης, τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου, τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ἡ γραφειοκρατία ἦταν τὸ ὄργανο τῆς ἄρχουσας τάξης, ὅσο κι ἂν προσπαθοῦσε νὰ ἀποκτήσει δική της ἐξουσία.

Μόνο μὲ τὸ καθεστῶς τοῦ δευτέρου Βοναπάρτη φαίνεται πράγματι πῶς τὸ κράτος ἐγένε ὁλότελα ἀνεξάρτητο. Ἀπέναντι στὴν κοινωνία πολιτῶν [bürgerliche Gesellschaft, civil society, société civile], ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἔχει τόσο ριζικὰ σταθεροποιήσει τὴ θέσι τῆς ποὺ τῆς ἀρκεῖ νὰ ἔχει ἐπικεφαλῆς τῆς τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ἐταιρίας τῆς 10ης Δεκεμβρίου, ἕναν τυχοδιώκτη ποὺ ἔφτασε ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ποὺ τὸν ἀνέβασε πάνω στὴν ἀσπίδα ἢ μεθυσμένη φανταρία, τὴν ὁποία εἶχε ἐξαγοράσει μὲ πιεστικὰ καὶ μὲ λουκάνα, καὶ ποὺ θὰ πρέπει συνεχῶς νὰ τῆς ρίχνει ἄλλο ἕνα λουκάνικο. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ σκυθρωπὴ ἀπόγνωσι, τὸ συναίσθημα μιᾶς τρομερῆς ταπείνωσις καὶ ἐξευτελισμοῦ, ποὺ πλακώνει τὸ στῆθος τῆς Γαλλίας καὶ τῆς κόβει τὴν ἀνάσα. Ἡ Γαλλία αἰσθάνεται ἀτιμασμένη.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ κρατικὴ ἐξουσία δὲν κρέμεται στὸν ἀέρα. Ὁ Βοναπάρτης ἐκπροσωπεῖ μιὰ τάξι, καὶ μάλιστα τὴν πιὸ πολυάριθμη τάξι τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, τοὺς μικροῖδιοκτῆτες χωρικοὺς.

Ὅπως οἱ Βουρβῶνοι ἦσαν ἡ δυναστεία τῆς μεγάλης γαιοκτησίας καὶ ὅπως ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης ἦταν ἡ δυναστεία τοῦ χρήματος, ἔτσι καὶ οἱ Βοναπάρτες εἶναι ἡ δυναστεία τῶν χωρικῶν, δηλαδὴ τῆς μάζας τοῦ γαλλικοῦ

λαοῦ. Ὁ ἐκλεκτὸς τῆς ἀγροτιᾶς δὲν εἶναι ὁ Βοναπάρτης ποὺ ὑποτασσόταν στὸ ἀστικὸ κοινοβούλιο, ἀλλὰ ὁ Βοναπάρτης ποὺ διέλυσε τὸ ἀστικὸ κοινοβούλιο. Ἐπὶ τρία χρόνια οἱ πόλεις κατάφερναν νὰ πλαστογραφοῦν τὸ νόημα τῶν ἐκλογῶν τῆς 10ης Δεκεμβρίου καὶ νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς χωρικοὺς σχετικὰ μὲ τὴν παλινόρθωση τῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ ἐκλογὲς τῆς 10ης Νοεμβρίου 1848 δὲν ὀλοκληρώθηκαν παρὰ μὲ τὸ coup d'État [πραξικόπημα] τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1851.

Οἱ μικροϊδιοκτῆτες χωρικοὶ ἀποτελοῦν μιὰ τεράστια μάζα, ποὺ τὰ μέλη της ζοῦν κάτω ἀπὸ ὅμοιες συνθῆκες χωρὶς ὅμως νὰ ἔρχονται μεταξύ τους σὲ πολύμορφες σχέσεις. Ὁ τρόπος παραγωγῆς ποὺ ἔχουν τοὺς ἀπομονώνει τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀντὶ νὰ τοὺς φέρνει σὲ ἀμοιβαία ἐπαφή. Ἡ ἀπομόνωση αὐξάνει λόγῳ τῶν κακῶν συγκοινωνιακῶν μέσων τῆς Γαλλίας καὶ λόγῳ τῆς φτώχειας τῶν χωρικῶν. Τὸ παραγωγικὸ τους πεδίο, ὁ μικρὸς κλῆρος, δὲν ἐπιδέχεται κανένα καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας γιὰ τὴν καλλιέργεια του, καμιά ἐπιστημονικὴ ἐφαρμογὴ καί, συνεπῶς, καμιά διαφορὰ στὴν ἀνάπτυξη, καμιά ποικιλία στὰ φυσικὰ χαρίσματα τῶν ἀνθρώπων, κανέναν πλοῦτο στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Κάθε ξεχωριστὴ ἀγροτικὴ οἰκογένεια εἶναι σχεδὸν αὐτάρκης· παράγει ἄμεσα ἢ ἴδια τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀγαθῶν ποὺ καταναλώνει, καὶ ἀποκτᾷ ἔτσι τὰ μέσα συντήρησής της πρὸς πολὺ μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ μὲ τὴ φύση παρὰ μὲ τὴν ἐπαφή μὲ τὴν κοινωνία. Ἐνας μικρὸς κλῆρος, ἓνας ἀγρότης καὶ ἡ οἰκογένειά του· παραδίπλα ἓνας ἄλλος μικρὸς κλῆρος, ἓνας ἄλλος ἀγρότης καὶ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια. Μερικὲς εἰκοσαριῆς τέτοιες μονάδες κάνουν ἓνα χωριὸ καὶ μερικὲς εἰκοσαριῆς τέτοια χωριά κάνουν ἓνα νομό. Ἐτσι ἡ μεγάλη μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους συγκροτεῖται μὲ τὴν ἀπλὴ πρόσθεση ὁμόλογων μεγεθῶν, ὅπως οἱ πατάτες σ' ἓνα σακὶ ἀποτελοῦν ἓνα σακὶ πατάτες. Ἐφόσον ἑκατομμύρια οἰκογένειες ζοῦν κάτω ἀπὸ οἰκονομικὲς συνθῆκες οἱ ὁποῖες διαχωρίζουν τὸν τρόπο ζωῆς τους, τὰ συμφέροντά τους καὶ τὴν παιδεία τους, ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς, τὰ συμφέροντα καὶ τὴν παιδεία τῶν ἄλλων τάξεων, καὶ τίς φέρνουν σὲ μιὰν ἐχθρική ἀντιπαράθεση μὲ τίς τελευταῖες, ἀποτελοῦν μιὰ τάξη. Ἐφόσον αὐτοὶ οἱ μικροϊδιοκτῆτες χωρικοὶ δὲν ἔχουν μεταξύ τους παρὰ μόνο μιὰ τοπικὴ διασύνδεση, καὶ ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν συμφερόντων τους δὲν δημιουργεῖται καμιά κοινότητα, κανέναν ἐθνικὸς δεσμός, καμιά πολιτικὴ ὀργάνωση ἀνάμεσά τους, δὲν ἀποτελοῦν μιὰ τάξη. Κατὰ συνέπεια εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐπιβάλουν τὸ ταξικὸ τους συμφέρον στὸ δικό τους ὄνομα, εἴτε μέσω ἑνὸς Κοινοβουλίου εἴτε μέσω μιᾶς Συμβατικῆς Συνέλευσης. Δὲν μποροῦν νὰ ἐκπροσωπήσουν τὸν ἑαυτὸ τους, πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύονται. Ὁ ἀντιπρόσωπός τους πρέπει ταυτόχρονα νὰ ἐμφανίζεται σὰν κύριός τους, σὰν αὐθεντία ποὺ τοὺς ἐπιβάλλεται, σὰν ἀπεριόριστη κυβερνητικὴ ἐξουσία ποὺ τοὺς προστατεύει ἀπὸ τίς ἄλλες τάξεις καὶ τοὺς στέλνει ἀπὸ τὰ πάνω τὴ βροχὴ καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἡ πολιτικὴ ἐπιρροὴ τῶν μικροϊδιοκτητῶν χωρικῶν βρῖσκει, λοιπόν, τὴν τελικὴ της ἐκφραση στὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ποὺ βάζει τὴν κοινωνία κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό της.

Ἡ ἱστορική παράδοση ἔκανε τοὺς γάλλους ἀγρότες νὰ πιστέψουν στὸ θαῦμα πὼς κάποιος ἄνθρωπος ποὺ θὰ λέγεται Ναπολέον θὰ τοὺς ξαναδώσει ὅλη τοὺς τὴ δόξα. Καὶ νὰ ποὺ ἐμφανίζεται ἓνα ἄτομο ποὺ ἰσχυρίζεται πὼς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐπειδὴ ἔχει τὸ ὄνομα Ναπολέον, σύμφωνα μὲ τὸν Ναπολεόντειο Κώδικα ποὺ ὀρίζει ὅτι *la recherche de la paternité est interdite* [ἀγωγή περὶ ἀναγνώρισεως πατρότητος δὲν χωρεῖ]. Ὑστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ἀλητείας καὶ ὕστερα ἀπὸ σειρά γελοῖες περιπέτειες ὁ θρύλος παίρνει σάρκα καὶ ὀστᾶ καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γίνεται Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων. Ἡ ἔμμομη ἰδέα τοῦ ἀνιψιοῦ πραγματοποιήθηκε ἐπειδὴ συνέπεσε μὲ τὴν ἔμμομη ἰδέα τῆς πιὸ πολυάριθμης τάξης τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

Ἄλλά, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιτείνει, τί γίνεται μὲ τὶς ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν στὴ μισὴ Γαλλία, τὸ κυνηγητὸ τῶν ἀγροτῶν ἀπὸ τὸ στρατό, τὶς μαζικὲς φυλακίσεις καὶ ἐκτοπίσεις τῶν ἀγροτῶν;

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 14ου ἡ Γαλλία δὲν γνώρισε παρόμοιο διωγμὸ τῶν ἀγροτῶν «γιὰ δημαγωγικοὺς λόγους».

Ἄλλά ἄς μὴν ἀφήσουμε νὰ δημιουργηθεῖ καμιά παρεξήγηση. Ἡ βοναπαρτική δυναστεία ἀντιπροσωπεύει ὄχι τὸν ἐπαναστάτη ἀλλὰ τὸ συντηρητικὸ ἀγρότη· ὄχι τὸν ἀγρότη ποὺ παλεύει νὰ ξεπεράσει τὶς συνθήκες τῆς κοινωνικῆς του ὑπαρξης, τὸ μικρὸ κλῆρο, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τὸν ἀγρότη ποὺ θέλει νὰ σταθεροποιήσει αὐτὸν τὸν κλῆρο· ὄχι τὸ λαὸ τῆς ὑπαίθρου πού, μαζὶ μὲ τὶς πόλεις, θέλει μὲ τὴ δράση του νὰ ἀνατρέψει τὴν παλιὰ τάξη πραγμάτων, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐκείνους πού, καθὼς ζοῦν σὲ ἀποβλακωτικὴ μόνωση μέσα στὴν παλιὰ τάξη πραγμάτων, θέλουν νὰ δοῦν τὸ φάντασμα τῆς αὐτοκρατορίας νὰ σώζει καὶ νὰ εὐνοεῖ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καὶ τὸ μικρὸ τους κλῆρο. Ἡ δυναστεία αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει ὄχι τὸ διαφωτισμὸ, ἀλλὰ τὶς δεισιδαιμονίες τοῦ χωρικοῦ· ὄχι τὴν κρίση του ἀλλὰ τὶς προλήψεις του· ὄχι τὸ μέλλον του ἀλλὰ τὸ παρελθόν του· ὄχι τὶς σύγχρονές του Σεβέν¹ ἀλλὰ τὴ σύγχρονή του Βανδέα.

Ἡ τρίχρονη σκληρὴ διακυβέρνηση τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας εἶχε ἀπελευθερώσει μιὰ μερίδα γάλλους ἀγρότες ἀπὸ τὴ ναπολεόντεια ψευδαίσθηση καὶ τοὺς εἶχε δημιουργήσει ἐπαναστατικὴ διάθεση. Ἄλλὰ κάθε φορὰ ποὺ ἄρχιζαν νὰ κινοῦνται, ἡ ἀστική τάξη ἔπαιρνε ἐναντίον τους βίαια μέτρα καταστολῆς. Στὸ καθεστὼς τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ἡ σύγχρονη καὶ ἡ παραδοσιακὴ συνείδηση τοῦ γάλλου ἀγρότη πάλευαν γιὰ τὸ ποιά θὰ ἐπικρατήσῃ. Ἡ πορεία αὐτὴ πῆρε τὴ μορφή μιᾶς ἀσταμάτητης πάλης ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους καὶ τοὺς παπάδες. Ἡ ἀστική τάξη συνέτριψε τοὺς δασκάλους. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ ἀγρότες προσπάθησαν νὰ ἔχουν ἀνεξάρτητη στάση ἀπέναντι στὶς ἐνέργειες τῆς κυβέρνησης. Αὐτὸ φάνηκε στὴν ἀδιάκοπη σύγκρουση ἀνάμεσα στοὺς *maires* [δημάρχους] καὶ τοὺς νομάρχες. Ἡ ἀστική τάξη ἔπαυσε τοὺς *maires*. Τελικά, στὴν περίοδο τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ξεσηκώθηκαν οἱ ἀγρότες σὲ διάφορα μέρη ἐναντίον τῶν ἰδίων τους τῶν παιδιῶν, ἐναντίον τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἀστική τάξη τοὺς

τιμώρησε ἐφαρμόζοντας τὸ νόμο «περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ ἐπιβάλλοντας σὲ βάρος τους ἀντίποινα. Καὶ ἡ ἴδια ἀστική τάξη ξεφωνίζει τώρα γιὰ τὴν ἡλιθιότητα τῶν μαζῶν, τοῦ χυδαίου ὄχλου, ποὺ τὴν πρόδωσε στὸ Βοναπάρτη. Αὐτὴ ἡ ἴδια δυνάμωσε μὲ τὴ βία τὰ φιλοαυτοκρατορικὰ αἰσθήματα τῆς ἀγροτικῆς τάξης, αὐτὴ διατήρησε τὶς συνθήκες ποὺ ἀποτελοῦν τὴν κοιτίδα τῆς ἀγροτικῆς αὐτῆς θρησκείας. Βεβαίως ἡ ἀστική τάξη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ φοβᾶται τὴν ἡλιθιότητα τῶν μαζῶν ὅσο παραμένουν συντηρητικές, καὶ τὴν ὀξύνοιά τους μόνις γίνονται ἐπαναστατικές.

Στὶς ἐξεγέρσεις ποὺ ἔγιναν ὕστερα ἀπὸ τὸ coup d'État, ἓνα μέρος ἀπὸ τοὺς γάλλους ἀγρότες διαμαρτυρήθηκε, μὲ τὰ ὄπλα στὸ χέρι, κατὰ τῆς ψήφου ποὺ οἱ ἴδιοι ἔδωσαν στὶς 10 Δεκεμβρίου 1848. Τὸ σχολεῖο ποὺ πῆγαν ἀπὸ τὸ 1848 καὶ δῶθε εἶχε ἀκονίσει τὸ μυαλό τους. Ὡστόσο εἶχαν τάξει τὸν ἑαυτό τους στὸν κάτω κόσμο τῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορία λοιπὸν τοὺς ὑποχρέωσε νὰ κρατήσουν τὸ λόγο τους, καὶ ἡ πλειοψηφία τους εἶχε ἀκόμα τόσες προκαταλήψεις ποὺ ἴσα-ἴσα στοὺς πιὸ κόκκινους νομοῦς ὁ ἀγροτικὸς κόσμος ψήφισε ἀνοιχτὰ τὸν Βοναπάρτη. Οἱ ἀγρότες εἶχαν τὴν ἰδέα πὼς ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐμπόδιζε τὸν Βοναπάρτη νὰ προχωρήσει. Καὶ τώρα αὐτὸ ποὺ ἔκανε ὁ Βοναπάρτης ἦταν ἀπλῶς νὰ σπάσει τὰ δεσμὰ ποὺ οἱ πόλεις εἶχαν ἐπιβάλλει στὴ θέλησις τῆς ὑπαίθρου. Μάλιστα σὲ μερικὰ μέρη οἱ ἀγρότες ἔτρεφαν τὴν κωμικὴ ἐλπίδα γιὰ μιὰ Συμβατικὴ Συνέλευσις ποὺ θὰ ὑπῆρχε πλάι στὸν Ναπολέοντα.

Ἐποὺ ἡ πρώτη ἐπανάστασις μετέβαλε τοὺς χωρικοὺς ἀπὸ μισο-δουλοπάροικους σὲ ἐλεύθερους ἰδιοκτῆτες τῆς γῆς, ὁ Ναπολέον ἐδραίωσε καὶ ρύθμιζε τοὺς ὅρους σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους μποροῦσαν νὰ ἐκμεταλλεῦτο τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας ποὺ μόνις τότε εἶχε περάσει στὰ χέρια τους καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ νεαρὸ πάθος τους γιὰ ἰδιοκτησίαν. Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ προκαλεῖ τώρα τὴν καταστροφὴ τοῦ γάλλου ἀγρότη εἶναι ὁ ἴδιος ὁ μικρὸς του κλῆρος, ὁ τεμαχισμὸς τῆς γῆς, ἡ μορφή ἰδιοκτησίας ποὺ σταθεροποίησε στὴ Γαλλία ὁ Ναπολέον. Οἱ ὑλικὲς συνθήκες εἶναι ἐκεῖνες ἀκριβῶς ποὺ ἔκαναν τὸ φεουδαρχικὸ χωρικὸ μικροῖδιοκτήτη χωρικὸ, καὶ τὸν Ναπολέοντα αὐτοκράτορα. Δυὸ γενεὲς ἔφτασαν γιὰ νὰ φέρουν τὸ ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα: τὴν προοδευτικὴ χειροτέρευσις τῆς γεωργίας, τὴν προοδευτικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ γεωργοῦ μὲ χρέη. Ἡ «ναπολεόντεια» μορφή ἰδιοκτησίας, ποὺ στὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα ἦταν ἡ προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσις καὶ τὸν πλουτισμὸ τοῦ γαλλικοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξελίχθηκε μέσα σ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα στὸ νόμο τῆς ὑποδούλωσις καὶ τῆς ἐξαθλίωσις. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ νόμος εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς «idées napoléoniennes» ποὺ ὁ δεῦτερος Βοναπάρτης ὀφείλει νὰ κρατήσει. Καὶ ἂν ἀκόμα συμμαρτυρεῖται μὲ τοὺς χωρικοὺς τὴν ψευδαίσθησις πὼς ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τους πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ὄχι στὴν ἴδια τὴν ἰδιοκτησίαν κατὰ μικροὺς κλήρους ἀλλὰ ἔξω ἀπ' αὐτήν, στὴν ἐπίδρασις δευτερευόντων περιστατικῶν, οἱ πειραματισμοὶ τοῦ θὰ σκάσουν σὰν σαπουνόφουσκες ὅταν θὰ ἔρθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς παραγωγικὲς σχέσεις.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ μικροὺς κλήρους ἄλλαξε ριζικὰ τὴν σχέσιν τῶν χωρικῶν μετὰ τὰς ἄλλας τάξεις τῆς κοινωνίας. Στὸν καιρὸ τοῦ Ναπολέοντα ὁ τεμαχισμὸς τῆς γῆς στὴν ὑπαιθρο συμπλήρωνε τὸν ἐλεύθερο συναγωνισμὸν καὶ τὴν μεγάλην βιομηχανία, ποὺ ἔκανε τὰ πρῶτα βήματά της, στὶς πόλεις. Ἡ ἀγροτικὴ τάξις ἦταν ἡ πανταχοῦ παρούσα διαμαρτυρία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας τῶν γαιοκτημόνων, ἡ ὁποία μόλις τότε εἶχε ἀνατραπεῖ.

Οἱ ρίζες ποὺ ἀπλώσανε στὸ γαλλικὸ ἔδαφος ἡ μικρὴ κατὰ κλήρους ἰδιοκτησία στέρησαν τὴν φεουδαρχία ἀπὸ κάθε τροφή. Τὰ ὀρόσημά της ἀπέτελεσαν τὰ φυσικὰ ὄχυρά της ἀστικῆς τάξεως ἐναντίον κάθε coup de main τῶν παλαιῶν τῆς ἀφεντικῶν. Ἀλλὰ στὴν πορεία τοῦ 19ου αἰῶνα τὴ θέσις τοῦ φεουδάρχου ἄρχοντα τὴν πῆρε ὁ τοκογλύφος τῆς πόλεως· τὴ θέσις τῶν φεουδαρχικῶν ὑποχρεώσεων ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴ γῆ τὴν πῆρε ἡ ὑπόθηκη· τὴ θέσις τῆς ἀριστοκρατικῆς γαιοκτησίας τὴν πῆρε τὸ ἀστικὸ κεφάλαιο. Ὁ μικρὸς κλῆρος τοῦ ἀγρότη εἶναι τώρα μόνον τὸ πρόσχημα ποὺ ἐπιτρέπει στὸν καπιταλιστὴ νὰ ἀποκομίζει κέρδος, τόκο καὶ πρόσοδο ἀπὸ τὴ γῆ, ἐνῶ στὸν ἴδιον τὸν καλλιεργητὴ τῆς γῆς ἀφήνει τὴ φροντίδα νὰ βγάξει τὸ μεροκάματό του. Τὰ ἐνυπόθηκα χρέη ποὺ βαραίνουν τὴ γαλλικὴ γῆ ἐπιβάλλουν στὴν ἀγροτιὰ τῆς Γαλλίας νὰ πληρώνει ἕναν τόκο ἰσόποσο μετὰ τὸν ἐτήσιον τόκο ὀλόκληρου τοῦ βρετανικοῦ δημόσιου χρέους. Ἡ μικρὴ κατὰ κλήρους ἰδιοκτησία, μ' αὐτὴ τὴν ὑποδούλωση στὸ κεφάλαιο, ὑποδούλωση τὴν ὁποία ἀναπόφευκτα προωθεῖ ἡ ἐξέλιξις της, μετέτρεψε τὴ μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους σὲ τρωγλοδύτες. Δεκαῆξι ἑκατομμύρια ἀγρότες (μαζὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ) ζοῦν σὲ καλύβες, ποὺ πάρα πολλές ἀπ' αὐτὰς ἔχουν ἕνα μόνον ἀνοιγμα, ἄλλες μόνον δύο καὶ οἱ πλεονεχέστες μόνον τρία. Καὶ τὰ παράθυρα γιὰ ἕνα σπῆτι εἶναι ὅ,τι οἱ πέντε αἰσθήσεις γιὰ τὸ κεφάλαιον. Τὸ ἀστικὸ καθεστῶς, ποὺ στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα ἔβαλε τὸ κράτος νὰ παραστέκει φρουρὸς στὸ νεοεμφανισμένον μικρὸ κλῆρον καὶ ποὺ τοῦ ἔδινε δάφνες ἀκόμα καὶ γιὰ λίπασμα, ἔχει πιά γίνει ἕνας βρυκόλακας ποὺ ρουφάει τὸ αἷμα καὶ τὸ μεδούλι τοῦ γιὰ νὰ τὸ χύσει μέσα στὴν ἀλχημιστικὴ χύτρα τοῦ κεφαλαίου. Τώρα ὁ Code Napoléon δὲν εἶναι παρὰ ἕνας κώδικας γιὰ κατασχέσεις, ἀναγκαστικὰς ἐκποιήσεις καὶ ἀναγκαστικὸν πλειστηριασμὸν. Στὰ τέσσερα ἑκατομμύρια (μαζὶ παιδιὰ κλπ.) ἐπίσημα ἀναγνωρισμένους ἀπόρους, ἀλῆτες, ἐγκληματίες καὶ πόρνες ποὺ ἀριθμεῖ ἡ Γαλλία, πρέπει νὰ προστεθοῦν πέντε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ποὺ μόλις τὰ καταφέρνουν νὰ ζήσουν καὶ ποὺ εἴτε ἔχουν τὶς τρώγλες τους στὴν ὑπαιθρο, εἴτε μετακινοῦνται συνεχῶς, μετὰ τὰ κουρέλια τους καὶ τὰ παιδιὰ τους, ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο στὶς πόλεις καὶ ἀπὸ τὶς πόλεις στὴν ὑπαιθρο. Ἐτσι τὰ συμφέροντα τῶν χωρικῶν δὲν βρίσκονται πιά, ὅπως στὸν καιρὸ τοῦ Ναπολέοντα, σὲ ἀρμονία ἀλλὰ σὲ ἀντίθεση μετὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ μετὰ τὸ κεφάλαιο. Γι' αὐτὸ οἱ ἀγρότες βρίσκουν τὸ φυσικὸν τοῦ σύμμαχον καὶ ἡγέτην στὸ προλεταριάτον τῶν πόλεων, ποὺ ἔργον τοῦ εἶναι ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἀστικῆς τάξεως πραγμάτων. Ἀλλὰ ἡ ἰσχυρὴ καὶ

δίχως περιορισμούς κυβέρνηση — κι αυτή είναι ή δεύτερη «*idée napoléonienne*» πού ό δεύτερος Ναπολέων όφείλει νά εφαρμόσει — καλεΐται νά υπερασπίσει με τή βία αυτή τήν «ύλική» τάξη πραγμάτων. Καί όλες οί διακηρύξεις τοῦ Βοναπάρτη ἐναντίον τῶν ἐξεγερμένων χωρικοῶν καταλήγουν σ' αὐτό τό σύνθημα: «*ordre matériel*» [ύλική τάξη πραγμάτων].

Τό μικρό κλῆρο, ἐκτός ἀπό τίς ὑποθήκες πού τοῦ ἐπιβάλλει τό κεφάλαιο, τόν βαραίνουν καί οί φόροι. Οί φόροι εἶναι ή πηγὴ τῆς ζωῆς γιά τή γραφειοκρατία, τό στρατό, τοὺς παπάδες καί τήν αὐλή, κοντολογίς γιά ὀλόκληρο τό μηχανισμό τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἰσχυρὴ κυβέρνηση καί βαριοί φόροι ταυτίζονται. Ἡ κατὰ μικροὺς κλήρους ἰδιοκτησία ἀπὸ τήν ἴδια τῆς τῆ φύση ἀποτελεῖ πρόσφορη βάση γιά μιὰ παντοδύναμη καί ἀναρίθμητη γραφειοκρατία. Δημιουργεῖ σ' ὅλη τήν ἔκταση τῆς χώρας ἕνα ὁμοιόμορφο ἐπίπεδο σχέσεων καί προσώπων. Γι' αὐτό καί ἐπιτρέπει τήν ὁμοιόμορφη δράση σὲ ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῆς τῆς ὁμοιόμορφης μάζας ἀπὸ ἕνα ὑπέρτατο κέντρο. Ἐκμηδενίζει τίς ἀριστοκρατικὲς ἐνδιάμεσες βαθμίδες μεταξὺ τῆς μάζας τοῦ λαοῦ καί τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἀπὸ κάθε πλευρά, ἐπομένως, προκαλεῖ τήν κατευθεῖαν ἀνάμιξη τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καί τήν παρέμβαση τῶν ἄμεσων ὀργάνων τῆς. Τέλος, παράγει ἕναν ἀνεργο πλεονάζοντα πληθυσμό, γιά τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει θέση οὔτε στήν ὑπαιθρο οὔτε στίς πόλεις καί πού κατὰ συνέπεια ζητάει δουλειὰ στίς κρατικὲς ὑπηρεσίες σὰν ἕνα εἶδος ἀξιοπρεποῦς ἐλεημοσύνης καί προκαλεῖ τὴ δημιουργία νέων δημοσίων θέσεων. Χάρη στίς καινούριες ἀγορὲς πού ἀνοίξε με τήν ξιφολόγη, χάρη στή λεηλασία τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ὁ Ναπολέων ἔδωσε πίσω με τόκο τοὺς ἀναγκαστικούς φόρους. Οί φόροι αὐτοὶ ἦταν ἕνα κίνητρο γιά τήν βιοποριστικὴ δραστηριότητα τοῦ χωρικοῦ ἐνῶ τώρα τῆς ἀφαιροῦν καί τὰ τελευταῖα τῆς οἰκονομικὰ μέσα καί ὀλοκληρώνουν τήν ἀδυναμία τοῦ χωρικοῦ νά ἀντισταθεῖ στήν ἐνδεια. Μιὰ τεράστια γραφειοκρατία, καλοθρεμμένη καί στολισμένη με γαλόνια: αὐτὴ εἶναι ή «*idée napoléonienne*» πού περισσότερο ἀπ' ὅλες ταιριάζει στο δεύτερο Βοναπάρτη. Καί πῶς θὰ μπορούσε νά εἶναι διαφορετικά, ἀφοῦ εἶναι ἀναγκασμένος νά δημιουργήσει, δίπλα στίς πραγματικὲς τάξεις τῆς κοινωνίας, μιὰ τεχνητὴ κάστα γιά τήν ὁποία ή διατήρηση τοῦ καθεστώτος του εἶναι ζήτημα καθημερινοῦ ψωμοῦ. Γι' αὐτό, ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα οἰκονομικὰ μέτρα πού πῆρε ἦταν νά ἀνεβάσει τίς ἀποδοχὲς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων στο παλιό τους ἐπίπεδο καί νά δημιουργήσει καινούριες ἀργομισθίες.

Μιὰ ἄλλη «*idée napoléonienne*» εἶναι ή κυριαρχία τῶν παπάδων ὡς μέσο διακυβέρνησης. Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ μικρὸς κλῆρος, ὄντας σύμφωνος με τήν κοινωνία, ἐξαρτημένος ἀπὸ τίς φυσικὲς δυνάμεις καί ὑποταγμένος στήν αὐθεντία πού τὸν προστάτευε ἀπὸ τὰ πάνω, ἦταν φυσιολογικὰ θρησκευτός, ὁ μικρὸς κλῆρος πού τὸν ἔχουν ἀφανίσει τὰ χρέη, πού βρίσκεται σὲ διάσταση με τήν κοινωνία καί τήν αὐθεντία, πού πιέζεται νά κάνει πράγματα πού ξεπερνοῦν τίς ἱκανότητές του, γίνεται φυσιολογικὰ ἄθρησκος. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ἕνα πολὺ

εὐχάριστο συμπλήρωμα γιὰ τὸ χωραφάκι ποὺ μόλις εἶχε ἀποκτηθεῖ, πολὺ περισσότερο ἀφοῦ ἀπ' αὐτὸν ἐξαρτᾶται ὁ καιρὸς. Ἀπὸ τῆ στιγμῆ ὅμως ποὺ προβάλλεται ὡς ὑποκατάστατο τοῦ μικροῦ κλήρου, γίνεται ὕβρις. Ὁ παπὰς τότε παρουσιάζεται σὰν τὸ χρισμένο λαγωνικὸ τῆς γήινης ἀστυνομίας — ἄλλη μιὰ «idée napoléonienne». Τὴν ἐπόμενη φορὰ ἡ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Ρώμης θὰ γίνῃ στὴν ἴδια τὴ Γαλλία, μὲ ἀντίθετη ὅμως ἐννοια ἀπ' αὐτὴν ποὺ τῆς δίνει ὁ κύριος De Montalembert².

Τέλος, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν «idées napoléoniennes» εἶναι ἡ πρωτοκαθεδρία τοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς ἦταν τὸ point d'honneur [ζήτημα τιμῆς] τῶν μικροϊδιοκτητῶν ἀγροτῶν. Ὁ στρατὸς ἦταν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μεταμορφωμένοι σὲ ἥρωες, ποὺ ὑπεράσπιζαν τὰ καινούρια τους ἀποκτήματα ἀπέναντι στὸν ὑπόλοιπο κόσμο, δόξαζαν τὴν ἐθνικότητά τους ποὺ μόλις τότε εἶχαν κερδίσει, λεηλατοῦσαν καὶ ἀναστάτωναν τὸν κόσμο. Ἡ στολὴ ἦταν τὸ κρατικὸ τους ἐνδυμα· ὁ πόλεμος ἦταν ἡ ποίησή τους· ἡ μικροϊδιοκτησία τους, ἀπλωμένη καὶ στρογγυλεμένη μὲ τὴ φαντασία, ἦταν ἡ πατρίδα τους, καὶ ὁ πατριωτισμὸς ἡ ἰδανικὴ μορφή τοῦ αἰσθήματος τῆς ἰδιοκτησίας. Ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει τώρα ὁ γάλλος ἀγρότης νὰ ὑπερασπίσει τὴν ἰδιοκτησία του δὲν εἶναι οἱ κοζάκοι· εἶναι οἱ huissiers [δικαστικοὶ κλητῆρες] καὶ οἱ φοροεισπράκτορες. Ὁ μικρὸς κλῆρος δὲν βρίσκεται πιά στὴ λεγόμενη πατρίδα ἀλλὰ στὰ βιβλία ὑποθηκῶν. Ὁ ἴδιος ὁ στρατὸς δὲν εἶναι πιά τὸ ἄνθος τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας ἀλλὰ τὸ βαλτόχορτο τοῦ ἀγροτικοῦ λοῦμπεν προλεταριάτου. Κατὰ ἓνα μεγάλο βαθμὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ remplaceants [ἀντικαταστάτες], ἀπὸ ὑποκατάστατα, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ δεύτερος Βοναπάρτης δὲν εἶναι παρὰ ἓνας remplaceant, τὸ ὑποκατάστατο τοῦ Ναπολέοντα. Τώρα τὰ ἥρωικά του κατορθώματα εἶναι νὰ κυνηγᾷ κατὰ μάζες τοὺς χωρικοὺς σὰν ἀγριοκάτσικα καὶ νὰ ἐκτελεῖ χρέη χωροφύλακα. Ἄν ὅμως οἱ ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις τοῦ συστήματός του πετάξουν ἔξω ἀπὸ τὰ γαλλικὰ σύνορα τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ἑταιρίας τῆς 10ης Δεκεμβρίου, ὁ στρατὸς του, ὕστερα ἀπὸ μερικὲς ληστρικὲς πράξεις, δὲν θὰ δρέψει δάφνες μὰ ξυλοφορτώματα.

Βλέπει κανεὶς πὼς ὅλες οἱ «idées napoléoniennes» εἶναι ἰδέες τοῦ μὴ ἀναπτυγμένου μικροῦ κλήρου ποὺ βρίσκεται ἀκόμα στὴ δροσιὰ τῆς νεότητάς του. Γιὰ τὸ μικρὸ κλῆρο ποὺ ἐκλείσει τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του, οἱ ἰδέες αὐτὲς εἶναι παραλογισμὸς. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ παραισθήσεις τῆς ἐπιθανάτιας ἀγωνίας του, λέξεις ποὺ μεταμορφώνονται σὲ κούφια λόγια, πνεύματα ποὺ μεταμορφώνονται σὲ φαντάσματα. Ἀλλὰ ἡ παρωδία τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ἀναγκαία γιὰ νὰ ἀπαλλάξει τὴ μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸ βάρος τῆς παράδοσης καὶ νὰ ἀρτιώσει τὴν καθαρὴ μορφή τῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα σὲ κρατικὴ ἐξουσία καὶ κοινωνία. Μὲ τὴν προοδευτικὴ ὑπονόμευση τῆς ἰδιοκτησίας κατὰ μικροὺς κλήρους, καταρρέει καὶ τὸ κρατικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ἐγέρθηκε πάνω της. Ἡ συγκεντρωτοποίηση τοῦ κράτους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονη κοινωνία ἐμφανίζεται μόνο πάνω στὰ ἐρείπια τοῦ στρατιωτικο-

γραφειοκρατικοῦ κυβερνητικοῦ μηχανισμοῦ ποῦ φτιάχτηκε σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ φεουδαρχία.

Ἡ κατάσταση τῶν γάλλων ἀγροτῶν μᾶς δίνει τὴν ἀπάντηση στὸ αἴνιγμα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τῆς 20ῆς καὶ 21ῆς Δεκεμβρίου, ποῦ ἀνέβασαν τὸ δεύτερο Βοναπάρτη στὸ ὄρος Σινᾶ ὄχι γιὰ νὰ πάρει ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς δώσει νόμους.

Εἶναι φανερό πὼς στὴν ἀστική τάξη δὲν ἔμενε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἐκλέξει τὸν Βοναπάρτη. Ὅταν στὴ Σύνοδο τῆς Κωνσταντίας³ οἱ πουριτανοὶ παραπονέθηκαν γιὰ τὴν ἀκόλαστη ζωὴ ποῦ ἔκαναν οἱ πάπες, ὁ Καρδινάλιος Pierre d'Ailly τοὺς βροντοφώναξε: «Μονάχα ὁ ἴδιος ὁ διάβολος μπορεῖ ἀκόμα νὰ σώσει τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ σεῖς ζητᾶτε τώρα ἀγγέλους». Ἔτσι καὶ ἡ γαλλικὴ ἀστική τάξη φώναξε μετὰ τὸ coup d'État: «Μονάχα ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρίας τῆς 10ῆς Δεκεμβρίου μπορεῖ ἀκόμα νὰ σώσει τὴν ἀστική κοινωνία! Μονάχα ἡ κλεψιὰ μπορεῖ ἀκόμα νὰ σώσει τὴν ἰδιοκτησία· μονάχα ἡ ἐπιπορκία τῆ θρησκείας· οἱ νόθοι τὴν οἰκογένεια· ἡ ἀταξία τὴν τάξη!».

Ὁ Βοναπάρτης, σὰν ἐκτελεστικὴ αὐθεντία ποῦ ἔγινε ἀνεξάρτητη δύναμη, αἰσθάνεται πὼς ἀποστολὴ του εἶναι νὰ διαφυλάξει τὸ «ἀστικὸ καθεστῶς». Ἡ δύναμη ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος βρίσκεται στὴ μεσαία τάξη. Ἔτσι λοιπὸν βλέπει τὸν ἑαυτό του σὰν τὸν ἐκπρόσωπο τῆς μεσαίας τάξης καὶ νομοθετεῖ μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Ὡστόσο ἡ σπουδαιότητα ποῦ ἀπόκτησε ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὸ γεγονὸς ὅτι σύντριψε τὴν πολιτικὴ ἐξουσία τῆς μεσαίας τάξης καὶ κάθε μέρα τὴν ξανασυντρίβει. Συνεπῶς βλέπει τὸν ἑαυτό του σὰν ἀντίπαλο τῆς πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς δύναμης τῆς μεσαίας τάξης. Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ προστατεύει τὴν ὑλικὴ τῆς δύναμη, ξαναδημιουργεῖ τὴν πολιτικὴ τῆς δύναμη. Τὸ αἶτιο ἐπομένως πρέπει νὰ διατηρεῖται ζωντανό, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπου ἐκδηλώνεται, πρέπει νὰ ἐξαλείφεται. Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ δίχως μικροσυγχύσεις μεταξὺ αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ἀφοῦ στὴν ἀλληλενέργειά τους χάνουν καὶ τὰ δύο τὰ διακριτικὰ τους γνωρίσματα. Καινούρια λοιπὸν διατάγματα ποῦ σβήνουν τὴν ὀροθετικὴ γραμμὴ. Ταυτόχρονα ὁ Βοναπάρτης, ἀντίκρου στὴν ἀστική τάξη, βλέπει τὸν ἑαυτό του σὰν τὸν ἐκπρόσωπο τῶν ἀγροτῶν καὶ τοῦ λαοῦ γενικά, τὸν ἐκπρόσωπο ποῦ θέλει νὰ κάνει εὐτυχισμένες τὶς κατώτερες τάξεις τοῦ λαοῦ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

[...]

Σημειώσεις

1. Cévennes: ὄρεινὴ περιοχή στὴ Νότια Γαλλία· μετὰ τὴν ἀνάκληση τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης καὶ τὸ θρησκευτικὸ διωγμὸ ποῦ ἀκολούθησε, οἱ καλβινιστὲς χωρικοὶ ἐξεγέρθηκαν. Ἡ ἐξέγερσή τους, ποῦ τελικὰ πῆρε ἀντιφεουδαρχικὸ χαρακτήρα, κράτησε ἀπὸ τὸ 1702 ὡς τὸ 1705 (ΣτΜ).

2. Charles Forbes, κόμης De Montalembert. Συγγραφέας και πολιτικός. Συνεργάτης τῶν φιλελεύθερων καθολικῶν, πέρασε μετὰ τὸ 1832 στὴν καθολικὴ δεξιὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848 προσχώρησε στὴν πολιτικὴ τοῦ Λουδοβίκου-Ναπολέοντα Βοναπάρτη (ΣτΜ).

3. 16ῃ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (1414-1418), μετὰ τὴν ὁποία ἐληξε τὸ μεγάλο σχίσμα τοῦ καθολικισμοῦ. Στὴ Σύνοδο αὐτὴ καταδικάστηκαν ὡς αἵρετικοὶ ὁ John Wycliffe καὶ ὁ Jan Huss (ΣτΜ).